

Ποιά είναι η παραοικονομία

Περίληψη

του Κωστή Βαϊτσου

Με μία σημαντική υστέρηση, δέκα περίπου χρόνων, σε σχέση με πολυάριθμες εμπειρικές και αναλυτικές έρευνες που έγιναν σε άλλες χώρες μέλη του ΟΟΣΑ, έλληνες οικονομολόγοι ξαναανακάλυψαν την "παραοικονομία" στη χώρα μας και επιχειρούν να την προσμετρήσουν. "Η παραοικονομία", όμως, συνοδεύει όλη την αναπτυξιακή πορεία της ελληνικής οικονομίας στη μεταπολεμική περίοδο, όπως άλλωστε και πριν από τον πόλεμο. Κατά καιρούς, μάλιστα, στο παρελθόν ήταν συγκριτικά πιά σημαντική απ'ότι είναι σήμερα.

Παρ'όλη την ιδιαίτερη σημασία του φαινομένου αυτού στις σύγχρονες κοινωνίες, η όψιμη και ανιστόριτη ενασχόληση με την παραοικονομία καθώς και πολλές από τις προτάσεις για την καταπολέμηση της συχνά χρησιμεύουν ως αλλοθι για την εξυπηρέτηση ορισμένων ιδεολογικών και πολιτικών θέσεων. Αυτό είναι εμφανές κυρίως στις νεοσυντηρητικές τοποθετήσεις.

Οι παραγωγικές δραστηριότητες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα εργασίας και τρόπων οργάνωσης των οικονομικών τους εκφράσεων. Οι κύριες μεγάλες κατηγορίες είναι τρεις και αφορούν :

- α) την εργασία μέσα στο νοικοκυριό που δεν καταγράφεται στις περισσότερες στατιστικές παρ'όλη τη σημασία της, ποιοτικά και ποσοτικά, στο διαθέσιμο χρόνο των ανθρώπων,
- β) την αδήλωτη εργασία που περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα από νόμιμες ή παράνομες παραγωγικές δραστηριότητες και, τέλος
- γ) την "επίσημη" εργασία που προσμετράται στους εθνικούς λογαριασμούς, στο φορολογητέο εισόδημα, κλπ.

Η οικονομική ιστορία, δείχνει πως ορισμένες καίριες εξελίξεις αποτέλεσαν καθοριστικούς παράγοντες στη σύνθεση, καθώς και στη συγκριτική οικονομική σημασία, των τριών χώρων εργασίας που προαναφέρθηκαν. Μεταξύ των παραγόντων αυτών ιδιαίτερη σημασία έχει η φύση της τεχνολογίας και οι επιπτώσεις της στην οργάνωση κοινωνικοοικονομικών συστημάτων, ο διαθέσιμος χρόνος του εργατικού δυναμικού σε σύγκριση με τις ανάγκες επιβίωσης, ευημερίας, και αποφυγής της αλλοτρίωσής του και, τέλος, ο ρόλος του κράτους. Το τελευταίο τέταρτο αυτού του αιώνα και οι τρεις αυτοί παράγοντες, τείνουν να αυξήσουν σημαντικά το ποσοστό της προσμετρούμενης παραοικονομίας σε σχέση με την επίσημη οικονομία στις περισσότερες χώρες μέλη του ΟΟΣΑ.

Αν χρησιμοποιήσει κανείς ορισμένες εννοιολογικές παρά λογιστικές/στατιστικές διαφοροποιήσεις, τότε τα συστατικά αυτού που ονομάζουμε παραοικονομία περιλαμβάνουν τους εξής τομείς δραστηριοτήτων :

- 1) Αδήλωτη νόμιμη παραγωγή που είναι οργανικά συνδεδεμένη με την επίσημη οικονομία αλλά μένει "κρυφή" για φορολογικούς λόγους, για την αποφυγή κανονιστικών διατάξεων στην εργασιακή νομοθεσία, τους συναλλαγματικούς περιορισμούς, κλπ. Στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας, σήμερα, ο τρόπος λειτουργίας του πιστωτικού συστήματος καθώς και το ισχύον φορολογικό σύστημα σε σχέση με τις ανάγκες οικονομικής κάλυψης των δραστηριοτήτων του Δημοσίου έχουν σημαντικές άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στην έκταση και τρόπους έκφρασης αυτού του τμήματος της παραοικονομίας.
- 2) Αδήλωτη νόμιμη παραγωγή που εξυπηρετεί περισσότερο απαιτήσεις κοινωνικής συνοχής και καλύπτει βασικές ανάγκες του πληθυσμού μίας χώρας παρά καταστάσεις φοροδιαφυγής. Στο χώρο αυτό μπορούν επίσης να περιληφθούν δυναμικές και ευέλικτες δραστηριότητες που αξιοποιούν νέες γνώσεις οργανωτικής ή τεχνολογικής φύσης και που μετά, αν επιτύχουν, εξελίσσονται σε σημαντικούς παράγοντες της επίσημης οικονομίας.
- 3) Αποκρυπτόμενο εισόδημα σε είδος που παρέχεται στους εργαζόμενους.
- 4) Παράνομες ή άλλες δραστηριότητες που εμπίπτουν στο χώρο της εγκληματικότητας.
- 5) Ορισμένες επιχειρηματικές δραστηριότητες που προκύπτουν από τό βαθμό και τις μορφές διεθνοποίησης της παγκόσμιας οικονομίας. Η εξέλιξη αυτή συνεπάγεται ουσιαστικές διαφορές μεταξύ του οικονομικού χώρου μιας εταιρείας και του αντίστοιχου της εθνικής οικονομίας.

Οι σημαντικές, λοιπόν, διαφορές που υπάρχουν στα συστατικά στοιχεία αυτού που ονομάζουμε παραοικονομία υποδηλώνουν και την ανάγκη ουσιαστικής διαφοροποίησης στους τρόπους χειρισμού και αντιμετώπισής τους. Μερικά από αυτά το Κράτος αντί να τα καταπιέζει, θα μπορούσε να τα ανέχεται αλλά και έμμεσα να τα υποβοηθά για να προάγει την κοινωνική συναίνεση ή ακόμη και το μακροχρόνιο δυναμισμό της οικονομίας. Σε άλλες μορφές έκφρασης οι μηχανισμοί του κράτους χρειάζονται ριζικό εκσυγχρονισμό και συχνά απαιτείται η εφαρμογή αποτελεσματικών μέτρων καταπολέμησης της παραοικονομίας. Τέλος, υπάρχουν περιπτώσεις όπου πρέπει να επιλεγεί ένας συνδυασμός κατασταλτικών και απαγορευτικών μέτρων για δραστηριότητες που θίγουν την κοινωνική και οικονομική υγεία της χώρας.

Το μέγεθος των σύγχρονων μορφών παραοικονομίας και οι προδιαγραφές μελλοντικής εξέλιξής της, απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή, μιας και η παραοικονομία όχι μόνο υποκαθιστά αλλά και συμπληρώνει και είναι οργανικό τμήμα στη λειτουργία της επίσημης οικονομίας. Επιπρόσθετα, θίγει άμεσα την αποτελεσματικότητα των μέτρων οικονομικής πολιτικής τόσο στο μάκρο όσο και στο μικρο επίπεδο. Πέρα, όμως, από το μέγεθος της παραοικονομίας μεγαλύτερη σημασία έχουν η σύνθεση της και η κατανόηση των πολύπλευρων (θετικών και αρνητικών) επιπτώσεών της.